

Hakkari İlahiyat Dergisi | Hakkari Journal of Theology

e-ISSN: 2979-9988

3 (Aralık/December 2023), 82-104

İhtisas Eğitim Programı Ders Kazanımlarının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi

Religious Higher Specialization Education Course Outcomes Examination According to the Revised Bloom Taxonomy

İbrahim KURT

Dr., Bağımsız Araştırmacı
PhD. Independent Researcher
Ankara, Türkiye

ank.ibrahimkurt@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6829-8841

Atf: Kurt, İbrahim. "İhtisas Eğitim Programı Ders Kazanımlarının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi". *Hakkari İlahiyat Dergisi* 3 (Aralık 2023), 82-104.

Citation: Kurt, İbrahim. "Religious Higher Specialization Education Course Outcomes Examination According to the Revised Bloom Taxonomy". *Hakkari Journal of Theology* 3 (December 2023), 82-104.

Makale Bilgisi

Makale Türü | Article Types: Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received: 5 Ekim/October 2023
Kabul Tarihi | Accepted: 22 Aralık/December 2023
Yayın Tarihi | Published: 30 Aralık/December 2023
Yayıncı | Published by: Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / Hakkari University Faculty of Theology

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. / Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Dış Hakem - Çift Taraflı Körleme
Double anonymized - Two External

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (İbrahim Kurt).

Çıkar Çatışması | Conflicts of Interest

Yazar(lar) tarafından beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/haid>

E-posta: ilahiyatdergi@hakkari.edu.tr

İhtisas Eğitim Programı Ders Kazanımlarının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi

Özet

Bu araştırmanın temel amacı Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yüksek İhtisas merkezlerinde uygulanan öğretim programı kazanımlarının revize Bloom taksonomisi açısından değerlendirmesini yapmak ve bu bağlamda kazanımların uygunluğunu incelemektir. Araştırma, nitel desen doküman analizi tekniğiyle yürütülmüştür. Araştırmada DİB tarafından 2021 yılında güncellenen program esas alınmış, literatürde yer alan revize Bloom taksonomisi tablolarından yararlanılarak program kazanımları bilişsel süreç ve bilgi boyutları açılarından incelenerek tablolara yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda kazanımların bilgi ve bilişsel süreçler açısından çeşitlilik gösterdiği, bununla birlikte alt düzey öğrenmeleri ifade eden olgusal ve kavramsal bilgi boyutlarının hatırlama ve anlama bilişsel süreç basamaklarının yoğunlukta olduğu söylenebilir. Aynı zamanda program incelendiğinde kazanım yazım konusunda tutarlılığın bulunmadığı, 1080 saatlik hazırlık programı için belirlenen kazanım sayısının 3024 saatlik ihtisas programı kazanımlarından fazla olduğu, bazı alanlarda kazanımlar bütünleşik ifade edilmişken bazı alanlarda ise ders bazlı olarak ifade edildiği araştırma sonuçlarından bazılarıdır. Bu çalışma, eğitim bilimleri alanında kendisi hakkında oldukça çalışma yapılan bir taksonomi/sınıflama çalışmasıdır. Felsefe ve din bilimleri ve ihtisas eğitimi alanında bu çerçevede pek fazla çalışmanın bulunmayışı, bizi bu araştırmaya sevk eden temel husus olmuştur. Dolayısıyla çalışmanın, din eğitimi alanındaki program geliştirme ve değerlendirme süreçlerine katkı sağlaması, programın temel ögesi olan hedef/kazanımlar konusunda yeni çalışmalara rehberlik etmesi umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Dini Yüksek İhtisas Eğitimi, Bloom.

Religious Higher Specialization Education Course Outcomes Examination According to the Revised Bloom Taxonomy

Abstract

The main purpose of this research is to evaluate the curriculum gains implemented in the Religious Higher Specialization Centers of the Presidency of Religious Affairs in terms of the revised Bloom taxonomy and to examine the suitability of the gains in this context. The research was conducted with the qualitative pattern document analysis technique. The research was based on the program updated by DIB in 2021, and by using the revised Bloom taxonomy tables in the literature, the program achievements were examined in terms of cognitive process and knowledge dimensions and interpreted with tables. As a result of the research, it can be said that the gains vary in terms of knowledge and cognitive processes, however, the cognitive process steps of remembering and understanding are predominant in the factual and conceptual knowledge dimensions, which represent lower-level learning. At the same time, when the program is examined, some of the research results show that there is no consistency in writing the achievements, the number of achievements determined for the 1080-hour preparatory program is more than the achievements of the 3024-hour specialization. This study is a taxonomy/classification study on which a lot of research has been done in the field of educational sciences. The lack of many studies in this context in the fields of philosophy and religious sciences and specialization education was the main issue that led us to this research. Therefore, it is hoped that the study will contribute to the program development and evaluation processes in the field of religious education and guide new studies on the goals/achievements, which are the basic elements of the program.

Keywords: Philosophy and Religious Studies, Religious Education, Presidency of Religious Affairs, Religious Higher Specialization Education, Bloom.

Giriş

Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumu din hakkında aydınlatma görevini üstlenen personelinin niteliklerini artırmak ve onları yeni görevlere hazırlamak amacıyla farklı konu ve programlarla hizmet içi eğitim kursları düzenlemektedir. Bu kurslarda altı ay ile üç yıl arası süren hizmet içi eğitimlerle başta imam-hatip, müezzin-kayyım, Kur'an kursu öğreticisi olmak üzere vaiz, müftü vb. kadrolar yetiştirilmektedir. Kurumun yönetici kadrolarının yetiştirildiği kurslar ise Diyanet Akademisi Başkanlığı bünyesinde Dini Yüksek İhtisas merkezlerince yürütülmektedir. 1976 yılından bu yana yarım asırdır faaliyet gösteren bu merkezler, kendini yenilemeye gayret etmiş, program ve süreçlere dair farklı uygulamalar geliştirmiş, bununla birlikte kendine has yapısını daima muhafaza etmiştir. İhtisas merkezleri gelenekten edindiği tecrübe ile günün anlam ve değerleri çerçevesinde topluma nitelikli din hizmeti sunma konusunda eğitime aldığı kursiyerleri Arapça, Temel İslâmî ilimler, İslâm Düşüncesi ve Din Hizmetleri uygulamaları alanlarında yetiştirmektedir. İhtisas merkezlerinde yürütülen programın temel amacı, Başkanlık teşkilatında çalışacak müftü, vaiz, eğitim görevlisi vb. üst görevlerde çalışacak personeli ileri görevlere hazırlamak, personelin dinî kaynaklara doğrudan ulaşabilmelerini sağlamak, dinî konularda toplumun ihtiyaç duyduğu mütehassıs elemanları yetiştirmek ve personeli Arapça ve Temel İslâmî ilimler alanında yetkin kılmak¹ olarak ifade edilebilir.

Günümüz Türkiye'sinde dinî ilimlerin ihya ve inşa mekânları olma potansiyelini barındıran bu merkezler, kurulduğu günden bu yana DİB'in kendi personelinin kalifiye ettiği en önemli hizmet içi eğitim kurumu olmuştur. Dini Yüksek İhtisas merkezleri, DİB'in ihtiyaç duyduğu nitelikli personeli yetiştiren bir eğitim kurumu olmasının yanında geçmiş, günü ve geleceği değerlendirebilen "âlim yetiştirme projesi" olarak da anılagelmiştir.²

İlgili eğitimin amacı başlangıçta vaiz ve müftülerin görevlerini daha etkin şekilde yerine getirebilmesini sağlamak olarak ifade edilmiştir. Ancak günümüzde program vaiz ve müftü olmak isteyen personelin katıldığı eğitim olarak genelleştirilmiştir.³ Kurulduğu günden bu yana İhtisas merkezleri, gelenek ve birikimiyle dinî ilimlerin ihya, inşa ve aktarımının yanında yüzlerce önemli ilmî ve idari kadroları yetiştirmiştir. Her kurum ve kuruluş bir ihtiyaçtan dolayı doğar, büyür ve gelişir. Süreç içerisinde ihtiyaçlara cevap verebildiği oranda hayatta kalabilme şansı elde eder. Dini Yüksek İhtisas merkezlerinin açılışını ve eğitim-öğretim faaliyetlerini de bu gerçeklik ışığında değerlendirmek gerekir.⁴

¹ İbrahim Kurt, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yüksek İhtisas Eğitiminin Müftü-Vaiz Yeterlikleri Açısından Değerlendirilmesi* (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 1.

² Şahin Güven, "Günümüz Türkiye'sinde Dini İlimlerin İhya ve İnşa Mekânları Olarak Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi Programları", *Diyanet Arapça İlmî Dergi* 1 (2019), 218.

³ İstanbul Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezi, "Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezinin Tarihçesi", *Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezimiz* (01 Ocak 2016), 57.

⁴ Kurt, *Dini Yüksek İhtisas Eğitimi*, 57.

İhtisas merkezlerinin kuruluşundan bu yana Dini Yüksek İhtisas eğitimi ile ilgili sekiz yüksek lisans ve iki doktora düzeyinde lisansüstü çalışmanın yapıldığı görülmektedir.. Bu çalışmalardan altısı din sosyolojisi ve din psikolojisi bilim dallarında yapılan tutum ve süreç değerlendirmelerini konu almaktadır. Dörtçalışma ise din eğitimi alanındadır. Bunlar İhtisas eğitimi ve programının genel tanıtımı, programın kursiyerler ve eğitim görevlileri tarafından genel hatlarıyla değerlendirildiği çalışmalardır. Literatürde İhtisas eğitimi ile ilgili lisansüstü çalışmalar dışında akademik dergilerde yayınlanan on araştırma makalesi bulunmakta olup bu çalışmalar da genellikle eğitimde yer alan derslerle ilgili mülahazaları ve eğitimin genel tanıtımını konu almaktadır. Bununla beraber İhtisas programı öğelerinin eğitim bilimleri çerçevesinde değerlendirilmesinin amaçlandığı bir çalışmaya ise tarafımızca rastlanılmamıştır. Eğitimde kazanımların yapısı muhtevayı, muhteva eğitim-öğretim durumlarını, eğitim durumları ise doğrudan değerlendirmeyi etkilemektedir. Kazanım düzeylerinin belirlenmesi de muhtevanın sunumundan öğretimde kullanılacak yöntem ve tekniklere hatta ölçme ve değerlendirme süreçlerine kadar öğreticiye rehberlik etmektedir. Bu anlamda program öğeleri ve bunlar arasındaki girift bağlantıyı kavrayabilmek, programın başarılı olmasını sağlayan hususlar arasında yer alacaktır.

Bu araştırmanın konusu olan program ögesi; hedef/kazanımlardır. Ayrıca bu kazanımların eğitim bilimleri çerçevesinde incelenmesidir. Buradan hareketle çalışmada taksonomik/sınıflama çalışması yapılmış, program kazanımları bilgi ve bilişsel boyutlarda değerlendirilmiştir. Bu sınıflamanın temel düşüncesi, birbirini izleyen aşamalı sistemdir. Bu sistemde üst basamağa geçebilmek için alt basamakta bulunan öğrenme alanına ait ifadenin öğrencide gerçekleşmesi beklenir. Dolayısıyla Bloom ve arkadaşlarının oluşturduğu bu aşamalı sistemin ana fikri, öğrencilerin kendi davranışları yoluyla neyi öğrenmelerinin gerektiğini ifade etmektir. Bloom taksonomisine göre öğretim faaliyetinde öğrencinin kazanması planlanan davranışlar bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olmak üzere üç alana ayrılarak her bir alan kendi içerisinde basitten karmaşığa aşamalandırılmıştır. Bilişsel alan, bilgileri ve bilgilerle ilgili zihinsel süreçleri; duyuşsal alan, bireyde oluşan duygu ve değerleri; psikomotor alan ise bireyin kazandığı becerileri ifade etmektedir.⁵

Araştırmanın Amacı ve Problemi

Bu araştırmada DİB Dini Yüksek İhtisas merkezlerinde uygulanan 2021 yılı İhtisas eğitim programı ders kazanımlarının revize Bloom taksonomisinin bilgi ve bilişsel süreçleriyle değerlendirilmesi ve kazanımların ifadesel olarak uygunluğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede aşağıdaki temel problemlere yanıt aranmıştır.

-2021 yılı İhtisas eğitim programında yer alan kazanımlar revize Bloom taksonomisine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

-2021 yılı İhtisas eğitim program kazanımları, kazanım yazım ilkelerine göre ifadesel olarak uygun mudur?

⁵ Veysel Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2020), 122.

Araştırmanın Yöntemi

İhtisas eğitim programı kazanımlarının çeşitli açılardan değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma nitel bir çalışma olup verilerin elde edilmesinde doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır.⁶

Araştırma verilerinin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşur: betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması.⁷ Bu tür analizde amaç, elde edilen verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir şekilde betimlenir. Daha sonra bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir.

Araştırmada bloom ve revize bloom taksonomisi ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş, bu çalışmalardan hareketle araştırmanın yapısına uygun şekilde taslak tablolar oluşturulmuştur. Program kazanımlarının taksonomideki yerini belirlemek amacıyla Anderson ve Krathwohl editörlüğünde hazırlanan “Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama”⁸ adlı çalışmadan yararlanılmıştır. Yine kazanımların taksonomideki yerinin belirlenmesinde Avcı vd.’lerinin derlediği tablolardan⁹ da yararlanılmıştır. Kazanımların hedef yazım ilkeleri açısından değerlendirilmesinde ise Karacaoğlu’nun derlediği yazım ilkelerinden yararlanılmıştır.¹⁰

İlgili çalışmalar ve gerekli dokümanların incelenmesinden sonra ihtisas programı kazanımları kodlanmıştır. (EK-1) Bunlar tablolara yorumlanmış ve değerlendirme yapılmıştır. Taksonomik yapının oluşturulması ve değerlendirilmesinde ayrıca uzman görüşüne de başvurulmuştur.

Programın binişik ifadeli kazanımlarının değerlendirilmesinde ilk fiil üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Örneğin; “Kur’an-ı Kerim’i anlama ve yorumlamadaki farklı yaklaşımları bilir ve değerlendirir.” kazanımı çift fiille ifade edilmiştir. Dolayısıyla buradaki değerlendirme “bilir” kazanımı üzerinden incelenmiştir.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

İhtisas eğitim programı kazanımlarının taksonomik açıdan incelenmesinin esas alındığı bu çalışmanın odağını 2021 yılı ihtisas programının bilişsel kazanımları oluşturmaktadır. Dolayısıyla 2021 yılı programından önce veya sonra güncellenen

⁶ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2016), 322.

⁷ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 240.

⁸ Lorin W. Anderson vd. (ed.), *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*, çev. Durmuş Ali Özçelik (Ankara: Pegem Akademi, 2010).

⁹ Gülşen Avcı vd., “Milli Eğitim Bakanlığı 2017 Fen Bilimleri Taslak Programının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi”, *International Journal Of Eurasian Education And Culture* 2 (2017), 62-80.

¹⁰ Avcı vd., “Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi”.

program kazanımları ve bunların duyuşsal ve psikomotor açılarından incelenmeleri bu çalışmanın dışındadır. tutulmuştur. Bu sınırlamanın nedeni, eğitim programının bilişsel ağırlıklı yapısından kaynaklanmaktadır. Diğer ifadeyle ihtisas programı ders kazanımlarının önemli ölçüde bilişsel boyutta bulunması, bu boyutun incelenmesini öncelemektedir. Bununla birlikte psikomotor ve duyuşsal alan kazanımlarının da farklı çalışmalarla incelenmesi verimli olacaktır.

İlgili literatür incelendiğinde özellikle din eğitimi ve öğretimi konusunda program kazanımlarının taksonomik açıdan incelendiği bazı çalışmalara rastlanılsa da¹¹ araştırma konumuzla ilgili program öğelerinin değerlendirildiği herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla çalışmamızın din eğitimi ve ihtisas eğitimi konularında yapılacak program geliştirme ve değerlendirme çalışmalarına fikir vermesi umulmaktadır.

1. Eğitimde Hedef Kavramı

Eğitim programının temel öğelerinden biri de hedef/kazanım kavramıdır. Hedef, kelime anlamıyla varılmak istenen noktadır. Terim anlamıyla öğretim süreci sonunda öğrencinin ulaştırması istenilen nokta ve öğrenciye kazandırılmak istenen her türlü bilgi, beceri ve tutumlardır.¹² Dolayısıyla hedefler, öğrenme süreci tamamlandıktan sonra öğrencide bulunması istenenleri ifade eder. Eğitim, bireyin davranışlarında kasıtlı ve istendik değişiklik meydana getirme süreci olarak tanımlanırken bu tanımdaki davranış değişikliğinin kasıtlı ve istendik olması, eğitimin hedeflere dayalı gerçekleşmesi ve öğretimin planlı olmasıyla ilgilidir.¹³ Hedefler, eğitimin odak noktasını oluşturur, eğitim faaliyetlerinin yönünü ve sınırını belirler.¹⁴

Hedeflerin kaynağı birey, toplum, konu alanı ve doğadır. Bireyle kastedilen bireyin ilgi ve ihtiyaçları, toplumla kastedilen, hedeflerin toplumun ihtiyaçlarıyla ilişkili olması, konu alanından kasıt, bilginin alana hizmet edip etmediği, doğadan kastedilen ise doğayı koruyacak, onunla denge kuracak kişilerin yetişmesini sağlamaktır.¹⁵ Bir öğretim programı planlanacak ve sürekli geliştirilmek için çaba sarf edilecekse ilk iş hedeflerin belirlenmesidir. Dolayısıyla hedefler eğitimin planlama ve tasarlama aşamasını oluşturmaktadır.¹⁶ Programda hedeflenen kazanımların doğru ifade edilmesi, belli ölçütlere göre belirlenmesi ve üzerinde titiz bir çalışma yapılması program tasarımının doğru temellere oturtulmasını sağlayacaktır. Bundan dolayı programlardaki hedeflenen

¹¹ Mehmet Yıldız, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8) Öğretim Programındaki Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2021), 307-342; Fatih Çakmak, "Ortaokul Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı Hedefleri Üzerine Bir Analiz", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (2019), 116-143; Kemel Fettuh, "Sünnet-i Nebeviyye ve Modern Öğretim Stratejileri", çev. Şule Soyal Şenol, *Bartın Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi* 14 (2020), 419-442.

¹² Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008), 12.

¹³ Ömer Cem Karacaoğlu, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 118.

¹⁴ Murat Gökalp, *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 214.

¹⁵ Gökalp, *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*, 215.

¹⁶ Tyler Ralph W., *Eğitim Programlarının ve Öğretimin Temel İlkeleri*, çev. M. Emin Rüzgar - Berna Aslan (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2014), 4.

kazanımların ihtiyaca dayalı, ulaşılabilir, belirli kapsam ve sınırlılık, bitişiklik vb. ilkelere uygun olması gerekmektedir.¹⁷

Eğitimde hedefler, öğretimdeki odak noktaya göre üç temel kategoride sınıflandırılır. Bu odak alanlar düşünme, tutum ve fiziksel becerilerdir. Bu alanlar ise öğrenmede bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanı temsil etmektedir.¹⁸ Öğrenmede bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlar, eğitimdeki özel hedeflerle ilişkilidir. Şunu da belirtmek gerekir ki; öğrenme hedeflerini tamamıyla bilişsel, duyuşsal ya da devinişsel diye ayırmak mümkün değildir. Bir hedef, tek bir alanla ilgili ortaya çıksa da gerçekte bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak üç alanın örüntüsü söz konusu olabilir.¹⁹ Öğretimdeki bu üç farklı ve girift alan, ideal anlamda bireyden beklenen istendik değişimi ifade etmektedir. Eğitim sürecine giren bireylerde istendik bir değişme yaşanmıyorsa veya bu çok sınırlıysa burada hedefler ve ürünler arasında bir tutarsızlık olduğu söylenebilir.²⁰

Program hedeflerinin yazımında yeterliğe dayalı, modüler ve aşamalı hedef yazma şeklinde farklı yaklaşımlar izlenebilmektedir.²¹ Yeterliğe dayalı yaklaşımda programın sonunda öğrencilerin hangi standartta ne yapabilecekleri esas alınmaktadır. Modüler yaklaşımda bağımsız üniteler ya da modüllerin esas alındığı, hedef ifadeleri yazılırken .... çalıştıktan sonra, ...okuduktan sonra, ...ecek, ...acak ile biten gelecek zaman ifadelerine yer verildiği görülür. Bu tür bir yaklaşımı hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerde uygulamak uygun ve mümkündür. Aşamalı sınıflamada ise belirli bir alana giren hedeflerin kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru sıralanması esastır. Bu yaklaşımda hedef ifadelerinin sonuna "bilgisi, becerisi, gücü, yeteneği, oluş, ilgililik, farkındalık" gibi sözcüklerden biri getirilmektedir. Yine bu yaklaşımda hedefler ürüne yönelik yazılmakta, öğrenme sürecine dönük ifadeler hedef olarak kabul edilmemektedir.²²

Eğitim hedeflerini bazı sınıflandırmalara tabi tutan birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan en fazla kabul gören çalışma ise Bloom ve arkadaşları tarafından yapılan sınıflandırma (taksonomi) çalışmasıdır.²³ Bu dizgeler sınıfının temel düşüncesi, birbirini izleyen aşamalı sistemdir. Bloom ve arkadaşlarının oluşturduğu bu aşamalı sistemin ana fikri, öğrencilerin kendi davranışları yoluyla neyi öğrenmeleri gerektiğini ifade etmektir. Bloom taksonomisine göre öğretim faaliyetinde öğrencinin kazanması planlanan davranışlar bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olmak üzere üç alana ayrılarak her bir alan kendi içerisinde basitten karmaşığa aşamalandırılmıştır. Bilişsel alan, bilgileri ve

¹⁷ Karacaoğlu, *Eğitimde Program Geliştirme*, 122.

¹⁸ Hasan Şeker (ed.), *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 130.

¹⁹ Karacaoğlu, *Eğitimde Program Geliştirme*, 123.

²⁰ Belgin Tanrıverdi, *Yeterlik Merkezli Eğitim* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2012), 50.

²¹ Mehmet Taşpınar, *Modüler Öğretim Yönteminin Öğretim Yöntemleri Dersinde Öğrenci Başarısına Etkisi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997), 23; Demirel, *Program Geliştirme*, 128.

²² Taşpınar, *Modüler Öğretim Yönteminin Öğretim Yöntemleri Dersinde Öğrenci Başarısına Etkisi*, 23; Demirel, *Program Geliştirme*, 128.

²³ Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, 122.

bilgilerle ilgili zihinsel süreçleri; duyuşsal alan, bireyde oluşan duygu ve değerleri; psikomotor alan ise bireyin kazandığı becerileri ifade etmektedir.²⁴

Bilişsel alanın sınıflandırılması ilk olarak 1956'da yapılmış, bu sınıflandırmaya göre bilişsel alan; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme şeklinde altı basamağa ayrılmıştır.²⁵ Daha sonra Anderson vd. tarafından Bloom'un taksonomisi yenilenmiş, özellikle bilişsel alanla alakalı çok boyutlu bir yapı oluşturulmuş, bilgilerin boyutları çeşitlendirilmiştir. Bilgi boyutundaki basamaklar olgusal, kavramsal, işlemsel ve üstbilişsel olarak adlandırılırken, bilişsel süreç boyutundaki basamaklar hatırlama, anlama, uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve oluşturma olarak adlandırılmıştır.²⁶ Orijinal sınıflamadaki "bilgi" basamağı "hatırlama" olarak, "kavrama" basamağı "anlama", "analiz" basamağı "çözümlenme", "sentez" basamağı ise "oluşturma" olarak yeniden düzenlenmiştir. "Uygulama" ve "değerlendirme" basamaklarının isimleri değişmemiş, ancak "değerlendirme" basamağı sona alınmıştır. Tüm basamakların adlandırılmasında eylem ifade eden kelimeler kullanılmıştır.²⁷

Bilgi boyutları açısından olgusal bilgi; en temel bilgi şemsiyesi olarak terimler ve özel ayrıntıların bilgisi, bir konu alanını tanıyarak o alandaki problemleri çözebilen bir öğrencinin bilmesi zorunlu olan temel öğeleri, kavramsal bilgi; kavramların anlamları ve birbiri ile ilişkilerini içeren örgütlenmiş bilgi ve geniş bir yapının temel öğeleri arasında bulunan ve bu yapıyı oluşturan öğelerin birlikte hareket etmesini sağlayan ilişkileri, işlemsel bilgi; bir şeyin nasıl yapılacağı, araştırma yöntemleri, beceri, algoritma, teknik ve yöntemlerden nasıl yararlanılacağına ilişkin ölçütleri içeren sıralı bilgi olarak tanımlanabilmektedir. Üst bilişsel bilgi boyutu ise genelde bilişle ilgili bilgi, kişinin kendi bilişinin farkındalığı ve onunla ilgili bilgi sahibi olmasını, biliş stratejilerini içeren bilgi olarak tanımlanabilmektedir.²⁸

Program geliştirme çalışmalarında önemli bir yol gösterici olan bu sınıflandırma ülkemizde MEB ve DİB tarafından hazırlanan öğretim programlarını da etkilemiştir. Çünkü bu sınıflandırmanın öğretim programındaki kazanımların belirlenmesinde kolaylaştırıcı ve yol gösterici bir rolü vardır. Ayrıca bu sınıflama kazanımların öğrencilerin bakış açısıyla incelenmesine fırsat vermekte, konu ve kavramların öğretimi ve değerlendirme soruları konusunda öğretmenlere rehberlik sunmaktadır.²⁹

İhtisas eğitimi ders program hedefleri Bloom'un yenilenmiş taksonomisine göre bilgi ve bilişsel boyutlar açısından incelenmesinin konu alındığı bu çalışmada programın öğrenme boyutlarının düzeyi hakkında doküman analizi yapılmıştır. Hedeflerin

²⁴ Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, 122.

²⁵ Mehmet Fuat Turgut - Yaşar Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 85.

²⁶ Lorin W. Anderson vd. (ed.), *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*, çev. Durmuş Ali Özçelik (Ankara: Pegem Akademi, 2010), 88.

²⁷ Kurt, *Dini Yüksek İhtisas Eğitimi*, 72.

²⁸ Anderson vd., *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*, 2; Fatih Karıp, "İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 8/3 (2019), 1933.

²⁹ Nilay T. Bümen, "Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi", *Eğitim ve Bilim Dergisi* 31/142 (2006), 6; Anderson vd., *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*, 88.

taksonomideki yerini belirlemek için öncelikle hedef cümlelerinin yapıları incelenmiştir. Hedef cümlesi; fiil ve ad ifadesinden oluşmaktadır. Fiil ifadesi, hedefin bilişsel süreç basamaklarından hangisine ait olacağını, ad (isim) ifadesi ise bilgi boyut basamaklarından hangisine ait olacağını göstermektedir.³⁰ Ad ifadesi kazanımın “bilgi” boyutundaki, “fiil” ifadesi ise bilişsel süreç boyutundaki yerini belirlemek için kullanılmıştır. Örneğin; “Fıkıh mezheplerinin oluşum ve gelişim seyrini bilir” kazanımında yer alan “Fıkıh mezheplerinin oluşum ve gelişim seyri” ifadesi kazanımın ad kısmıdır. Bu kısım bilgi boyutlarından olgusal bilgiyi karşılık gelmektedir. Çünkü olgusal bilgi, en temel bilgi çerçevesini ve bir konu alanının tanınmasındaki zaruri öğeleri ifade etmektedir. Kazanımın fiil ifadesi ise “bilir” sözcüğüdür. Bu sözcüğün bilişsel süreç basamaklarındaki yerinin belirlenmesinde ise Anderson vd. ve Bümen tarafından oluşturulan tablolardan yararlanılmıştır. Revize taksonomide “bilme” kaldırılarak yerine basamaklar halinde hatırlama ve anlama boyutları getirilmiştir. Anlama boyutuna bakıldığında bu boyutun yorumlama, örneklendirme, sınıflandırma, özetleme ve açıklama alt bilişsel süreçlerinden oluştuğu görülmektedir. Kazanımın fiil ifadesi “Fıkıh mezheplerinin gelişim ve oluşum seyrinin bilinmesini ifade etmektedir. Fakat “bilmek” gözlenebilir bir fiil olmadığından buradaki kastın; açıklama, özetleme, sayma ve sınıflama alt boyutlarını ifade ettiği, dolayısıyla da kazanımın “anlama” bilişsel boyutunda olduğu değerlendirilmiştir. Görüldüğü üzere programda yer alan kazanımlar ad ve fiil bağlantılı olarak incelenmiş, gerektiğinde uzman görüşünden yararlanılmıştır. Kazanımların taksonomideki yapısını belirlemek için aşağıda yer alan tablo 1’deki Anderson vd.’nin hazırladığı yenilenmiş Bloom taksonomisinin orijinal formatı³¹ ve tablo 2’deki Avcı ve diğerlerinin hazırladığı “Yenilenmiş Bloom Bilişsel Alan Taksonomisi Basamaklarına Karşılık Gelen Hedef Davranışlar ve Anahtar Kelimeler”³² tablolarından yararlanılmıştır.

1.1. Bloom Taksonomisi Bilişsel Süreç Format ve Örnekleri

Tablo 1. Bloom Taksonomisinin Bilişsel Süreç Boyutunun Orijinal Formatı³³

Ana Gruplar ve Bilişsel Süreçler	Alternatif İsimler	Örnekler
1.HATIRLAMA	Bilgiyi uzun süreli bellekten geri getirme	
1.1 Tanıma: Verilen materyale uygun bilginin uzun süre bellekteki yerini belirleme	Belirleme	ABD tarihindeki önemli olayların tarihlerini tanıma
1.2 Hatırlama: İlgili bilgiyi uzun süreli bellekten geri getirme	Bilgiye erişme	ABD tarihindeki olayların tarihlerini hatırlama
2.ANLAMA	Sözlü veya yazılı olarak ya da grafik biçimde sunulan iletilerden anlam çıkarma	
2.1 Yorumlama: İfade şeklini değiştirme, önemli konuşma veya dokümanları farklı bir biçimde sunma	Açıklık getirme, başka bir ifadeyle anlatma, çevirme	Sayısal olarak ifade edilmiş bir bilgiyi sözlü olarak ifade etme
2.2 Örneklendirme: Kavram veya ilkeyi örneklendirmek, belirtmek için özel bir örnek veya gösterilmeme yolu bulma	Gösterimleme, somutlama	Boya ile yapılan çeşitli sanatsal etkinlik biçimlerine örnek verme
2.3 Sınıflama: Bir şeyin belli bir gruba girip girmeyeceğini belirleme	Gruplara ayırma, ilgili gruba yerleştirme	Gözlenen zihinsel özürleri veya bunlarla ilgili betimlemeleri sınıflama
2.4 Özetleme: Genel temayı veya önemli noktaları toparlama	Kısaca ifade etme, genelleme	Videoteypte kısaca üzerinde durulan olayları kısaca yazma
2.5 Sonuç çıkarma: Verilen bilgilerden hareketle bir genellemeye ulaşma	Çıkarılma, ulama, öteleme, önceden kestirme	Bir yabancı dili öğrenirken örneklerden hareketle dilbilgisi ilkelerine ulaşma
2.6 Karşılaştırma: İki düşünce, nesne ve benzeri	Benzerlik veya fark arama, eşleme, örtme	Tarihsel olayları çağdaş durumlarla karşılaştırma

³⁰ Bümen, “Yenilenmiş Bloom Taksonomisi”, 12.

³¹ Anderson vd., *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*, 375.

³² Gülşen Avcı vd., “Milli Eğitim Bakanlığı 2017 Fen Bilimleri Taslak Programının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi”, *International Journal of Eurasian Education and Culture 2* (2017), 67.

³³ Anderson vd., *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*, 375.

arasındaki benzerlikleri bulma		
2.7 Açıklama: Bir sistemdeki neden-sonuç ilişkilerini gösteren bir model oluşturma	Modeller oluşturma	Fransa'daki 18.yy önemli olayların nedenlerini açıklama
3.UYGULAMA		
Verilen durumda bir işlemi uygulama veya ondan yararlanma		
3.1 Yapma: İşlemi, bilinen bir göreve uygulama	İcra etme	Çok basamaklı bir tam sayıyı çok basamaklı başka bir tam sayıya bölme
3.2 Yararlanma: Uygun olduğu yeni bir durumda işlem den yararlanma	Kullanma	Uygun olduğu durumlarda Newton'un ikinci yasasından yararlanma
4.ÇÖZÜMLEME		
Materyali, onu oluşturan parçalara ayırma, parçaların birbiriyle ve materyalin bütünüyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu belirleme		
4.1 Ayırıştırma: Sunulan materyalin önemli veya önemsiz kısımlarını birbirinden ayırt etme	Ayırt etme, ayırma, seçme	Bir matematik problemindeki sayılardan probleme ilişkili olanları, ilişkisiz olanlardan ayırma
4.2 Örgütme: Bir yapıda yer alan elemanların ne derecede uygun veya işlevsel olduklarını belirleme	Bütünlüğü ve bütünlüşmeyi görme, ana çizgileri belirleme, özleştirme, yapılandırma	Tarihsel bir betimlemedeki kanıtları, belli bir tarihi açıklamaya uygun olanlar ve olmayanlar şeklinde iki gruba ayırma
4.3 İrdeleme: Sunulan materyalde kendini gösteren bakış açısını, yanlışlıkları, değerleri ve niyeti belirleme	Atfetme, yükleme	Bakış açısını yansıtarak bir makale yazan yazarın görüşünü belirleme
5.DEĞERLENDİRME		
Ölçütler veya standartları göz önünde tutarak yargıya ulaşma		
5.1 Denetleme: Bir süreç veya uyumsuzlukları belirleme	Eşgüdümleme, izleme, test etme	Bir bilim adamının ulaştığı sonuçların gözlenmiş olan verilere uygunluğunu ortaya koyma
5.2 Eleştirme: Bir ürünün ilgili dış ölçütlerle uyumsuzluğunu ortaya çıkarma, bir işlemin, verilen problem için uygunluğunu ortaya koyma	Yargılama	İki yöntemden hangisinin verilen problemi çözmeye daha etkili bir yol olacağını meydana çıkarma
6.OLUŞTURMA		
Elemanları yeni bir örüntü veya yapıya göre birleştirerek bütünlük ve işlevsel bir bütün ortaya koyma		
6.1 Oluşturma: Ölçütlerden hareketle yeni hipotezler oluşturma	Hipotez önerme	Gözlenen bir olay ya da durumu açıklayabilecek hipotezler kurma
6.2 Planlama: Bazı görevleri yerine getirmede işe yarayacak bir işlem tasarlama	Tasarlama	Verilen tarihi konuya ışık tutabilecek bir araştırma raporu planlama
6.3 Üretme: Bir ürün icat etme	Yapma	Özel bir amaca hizmet edecek bir yaşam alanı oluşturma

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere revize Bloom taksonomisi aşamalandırılmış, her bir aşamanın da süreçleri belirtilmiştir. Buna göre hatırlama, anlama, uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve oluşturma bilişsel süreçlerinin kendine ait alt süreçleri bulunmaktadır. Tablonun ikinci sütununda yer alan alternatif isimler, kazanımlarda bulunan eylem veya durumların hangi basamakta yer aldıklarını gösteren anahtar kelimelerdir.

Tablo 2. Bloom Taksonomisi Hedef Davranışlar ve Anahtar Kelimeler³⁴

	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümlenme	Değerlendirme	Oluşturma
Hedef davranış	Konuların hatırlanması	Bilgiyi yorumlama	Bilgiyi kullanma	Araştırma İrdeleme	Hüküm verme Eleştirme	Yeni ürün oluşturma
	Saltbilgi	Örnek verme	Problem çözme	Sıralama Sebep sonuç ilişkisi kurma Bağlantı yapma Parçalama	yapma Kanaat sahibi olma Yargılama Değer biçme	Verileri belirli bir ilişkiye göre birleştirip çeşitli olasılıklar oluşturma Birleştirme
	Tanımlama	Sonuç çıkarma	Uygulama Yapma	İnceleme Karşıtlıklar	Hipotez kurma	Planlama Tasarlama
	Adlandırma	Cümle ile ifade etme	Gösterme Kullanma	Düzenleme Sorgulama		Düzenleme
	Seçme	Neden ve ilişkileri belirtme	Aktarma Genelleme	Çıkarmı yapma Ayırt etme		Üretme
	Sıralama	Sıraya koyma	Geliştirme Hesaplama			Oluşturma
	Hatırlama	Çevirme	Çalıştırma Hazırlama			Model yapma
	Listeleme	Açıklama				Deneme
	Sınıflama	Özetleme				Keşfetme
	Ezberleme	Tartışma				Çizer
	Tanıma	Dönüştürme				Belirleme
	Bilme	Karşılaştır Gözlem				Öneri sunma
		Farkına varma Ölçme				
		Belirleme				

³⁴ Gülşen Avcı vd., "Milli Eğitim Bakanlığı 2017 Fen Bilimleri Taslak Programının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi", *International Journal of Eurasian Education and Culture* 2 (2017), 67.

Anahtar kelimeler	Ne Nerede Ne zaman Kim Tanımlayın Eşleyin İsmlendirin Listeleyin Yaz Hangi Adlandır	Açıkla Karşılaştır Benzerlik bul Zıtlık bul Göster Özetle Örnek ver Genelle Tahmin et Sınıfla Tartış Genelle Sonuçlandır Kıyasla Yeniden düzenle Hesapla İlişkilendir	Çözün Sınıflayın Dramatize edin Hazırlayın Tablo yapın Grafik yapın Yapılandır Geliştir Uygula Sına İnşa et Planla Tercih et Nasıl Oluştur Göster	Analiz edin Sıralayın Nedenlerini belirtin Ayırt edin Çıkarım yapın Sınıfla Betimle Grupla Tanı Destekle İlişkilendir Açıkla Varsayımla Tefrik et	Değerlendirme yapın Görüşünüzü söyleyin İddia edin Değer takdir edin Fikrin nedir Tartışın Eleştir Zıtlıkları belirt Fikrini savun Sonuç çıkart Seç Karar ver Yargıla Tercih edin İspat et Sizce	Tasarlayın Dizayn edin Geliştirin Planlayın Oluşturma yapın Üretin Denence oluşturun Rol oynayın Önerin Organize edin Olsaydı ne olurdu Yaz Akl yürüt Birleştir Formüle edin
-------------------	---	---	--	--	--	--

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Bloom taksonomisinin orijinal formatından yararlanılarak alternatif hedef davranış ve anahtar kelime örneklerinin çoğaltıldığı, bununla alanda çalışma yürüten/yürütecek olanlara rehberlikte bulunulmasının amaçlandığı söylenebilir.

Bulgular ve Yorumlar

İhtisas eğitim programı, hazırlık ve İhtisas alanı olmak üzere 2 ana bölüme ayrılmış, program 14 hafta ders, bir hafta sınav olmak üzere 15'er haftalık 2 dönem şeklinde yapılandırılmıştır. Her bir dönem, haftada 36 saat olmak üzere toplamda 1008 saat olarak planlanmıştır. Hazırlık programında Dil Bilgisi, Okuma-Anlama, Yazılı-Sözlü Anlatım, Çeviri olmak üzere toplam 4 temel alan ve bu alanlarda elde edilmiş kazanımların kursiyerlerde beceri haline gelmesine katkı sağlayacak Mütalaa alanı bulunmaktadır. Her alan farklı alt dersler şeklinde programa yerleştirilmiştir. İhtisas hazırlık programı Sarf, Nahv, Arapça Metin Okumaları, Belagat, Kur'an Meali, Arapça Yazılı-Sözlü Anlatım ve Çeviri derslerinden oluşmaktadır.³⁵

İhtisas programı ise 14 hafta ders, bir hafta sınav olmak üzere 15'er hafta ve 6 dönemden oluşmaktadır. Her dönem haftada 36 saat, toplamda da 3024 saat olarak planlanmıştır. İEP, Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Fıkıh, İslâm Düşüncesi, Din Hizmetleri Uygulaması ve bu alanlarda elde edilmiş bilgilerin beceri haline gelmesine katkı sağlayacak Mütalaa alanlarından oluşmaktadır. Programda bu temel alanlara ait 28 ders bulunmaktadır.

İhtisas programı ders kazanımlarının Bloom taksonomisi açısından incelenmesini konu alan bu çalışmada hazırlık ve ihtisas dönemleri ayrı çerçevelerde değerlendirilmiştir.

Tablo 3: İhtisas Hazırlık Kazanımları Taksonomi Tablosu

Hazırlık	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Oluşturma
Olgusal	S2-S3-S5- N4-N6-N7- N10-M3-K1- K2	B1-B2-B3-B5-K7- SA16-SA17-SA18- Ç1-Ç2-Ç4-Ç8				
Kavramsal	N9	S7-N5-SA14-Ç5	YA6	S8-M4-M5-M6-M7		
İşlemsel	N8	K4-Ç3-Ç9-Ç10	S4-S6-N3-M1-M2- M8-K8-K9-K10- SA1-SA2-SA3-SA4- SA5-SA7-SA8-SA9-	M9-M10-K3-K6- SA11-Ç7		

³⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, "İhtisas Eğitim Programı (2021)", 2021, 16.

			SA10-SA13-SA15- YA1-YA2-YA3-YA4- YA9-YA10-YA15- YA16-YA17-Ç6			
Üstbilişsel		S1-N1-SA6	SA12	N2-B4-YA12-Ç11- Ç12	K5	YA5-YA7- YA8-YA11- YA113- YA14- YA18

İhtisas hazırlık döneminde Sarf, Nahv, Arapça Metin Okumaları, Belagat, Kur'an Meali, Sözlü Anlatım, Yazılı Anlatım ve Çeviri olmak üzere toplam 8 ders bulunmaktadır. Programda bu dersler için belirlenen toplam kazanım sayısı 91'dir. Ek 1'de ayrıntılı olarak belirtilen ve yukarıdaki tabloda kodlanan kazanımlar, bilgi boyutları açısından incelendiğinde 22 kazanımın olgusal, 11'inin kavramsal, 41'inin işlemsel, 17'sinin ise üstbilişsel bilgi boyutunda olduğu değerlendirilmiştir. Kazanımlar bilişsel süreç açısından incelendiğinde; 10 kazanımın hatırlama, 25 anlama, 32 uygulama, 16 çözümlenme, 1 değerlendirme, 7 kazanımın ise oluşturma basamağında yer aldığı değerlendirilmiştir. Bununla birlikte hazırlık dönemi kazanımlarının genellikle olgusal ve işlemsel bilgi boyutunda ve hatırlama, anlama ve uygulama bilişsel süreç basamaklarında olduğu görülmektedir.

Örnek vermek gerekirse;

Tablo 3'te uygulama ve işlemsel kesişimine denk gelen K9 kazanımı ek 1'de görüleceği üzere Kur'an Meali ders kazanımlarından "ayetler üzerinde Arapça dilbilgisi uygulamalarını yapar" kazanımını ifade etmektedir. Bu kazanım bilgi boyutu açısından işlemsel bilgiyi ifade etmektedir. Çünkü işlemsel bilgi, bir şeyin nasıl, hangi yöntem ve tekniklerle yapılacağına bilgisini içermektedir. K9 kazanımı bilişsel süreçler açısından incelendiğinde ise uygulama sürecinde yer aldığı görülür. Çünkü tablo 1 ve 2'de görüleceği üzere uygulama süreci; var olan bilginin kullanımını, çözüm ve sınıflamasını ifade etmektedir. Dolayısıyla K9 kazanımı, taksonomik yapıda işlemsel/uygulama boyutunda yer almaktadır.

Hazırlık dönemi ders kazanımlarına bir başka örnek verilecek olursa;

B4 kazanımı, hazırlık dönemi Belagat dersinin kazanımları arasında yer almaktadır. Ek 1'de görüleceği üzere B4 kazanımı "Kur'an'ın i'câz ve îcâzının farkında olur" kazanımını ifade etmektedir. Bu kazanım bilgi boyutları açısından incelendiğinde üstbilişsel bilgi boyutunda olduğu görülür. Çünkü üst bilişsel bilgi boyutu, kişinin bir şeyi bilmesinin ötesinde kendi bilişinin farkında olmasını ifade etmektedir. Bu kazanımda da i'câz ve îcâz hususları ile ilgili olgusal, kavramsal ve işlemsel bilgi süreçleri aşılmış, buradan hareketle de bireyin kendi bilişinin farkında olması istenmiştir. Dolayısıyla bu kazanımın üstbilişsel bilgi boyutunda olduğu değerlendirilmiştir. Aynı kazanım bilişsel süreçler açısından incelendiğinde ise çözümlenme bilişsel süreç basamağında yer aldığı görülmektedir. Çözümlenme basamağının ayrıştırma ve irdeleme gibi alt basamakları bulunur. Bu basamakta; bilginin, bütünüyle ilişkisinin kavranması, ilişkili olanların olmayanlardan ayırt edilmesi, atfetme ve yükleme, dolayısıyla da ilişkili

olunan bilgiyle ilgili tüm süreçlerin fark edilmesini ifade etmektedir. Buradan hareketle B4 kazanımının, üstbilişsel bilgi boyutunun çözümlene bilişsel süreç basamağında yer aldığı söylenebilir.

Hazırlık dönemi dersleri, Arap dilinin inceliklerinin öğrenildiği bir süreci kapsadığından kazanım dağılımının olgusal ve kavramsal bilgi boyutlarında ve hatırlama, anlama ve uygulama süreç basamaklarında yer almaları anlaşılır görünmektedir.

Tablo 4. İhtisas Dönemi Ders Kazanımları Taksonomi Tablosu

İhtisas	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümlene	Değerlendirme	Oluşturma
Olgusal	KK2-KK3-KK5-KK6-T1-H1-H4-H12-H13-F1-F2-F3-F9-E5-A1-A4-A9-A10-İ1-İ2-İ5-D1-D3-D4-D5-YD1-YD2-YD3-YD4-YD5-T1-T3	KK4-T2-T3-T5-H2-H3-H9-F5-F8-E1-E3-A3-T2				
Kavramsal	KK7-F7-D2	T11-T12-A2-İ4		T6		
İşlemsel	KK8-T13-	T4	KK1-KK9-T7-H5-H6-H8-F6-E2-A6-A11-T4			
Üstbilişsel		T8-E7-A7		T10-H7-H10-H11-E6-A5-A8-İ3	T9-F4-E4	F10

İhtisas programı, hazırlık programını başarıyla tamamlayan kursiyerlerin hazırlık döneminde edindikleri dil bilgi ve becerilerini kullanabilecekleri, sahih dini kaynaklardan okumalar yapılabilmesine zemin hazırlayan ve buna alt yapı oluşturan, genellikle Temel İslâm bilimleri ve İslâm Düşüncesi alanlarının ağırlıkta bulunduğu bir programdır. 2021 yılı ihtisas programında Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Fıkıh ve İslâm Düşüncesi alanları bulunmaktadır. Her bir alan, alt derslerle zenginleştirilmiştir.

İhtisas programı dersleri için belirlenen toplam kazanım sayısı 82'dir. Ek 1'de ayrıntılı olarak belirtilen ve yukarıdaki tabloda kodlanan kazanımlar, bilgi boyutları açısından incelendiğinde 45 kazanımın olgusal, 8'inin kavramsal, 14'ünün işlemsel, 15'inin ise üstbilişsel bilgi boyutunda olduğu değerlendirilmiştir. Kazanımlar bilişsel süreç açısından incelendiğinde; 37 kazanımın hatırlama, 21 anlama, 11 uygulama, 9 çözümlene, 3 değerlendirme, 1 kazanımın ise oluşturma basamağında yer aldığı değerlendirilmiştir. Bununla birlikte hazırlık dönemi kazanımlarının genellikle olgusal ve işlemsel bilgi boyutunda ve hatırlama, anlama ve uygulama bilişsel süreç basamaklarında olduğu görülmektedir. Buradan hareketle ihtisas programı ders kazanımlarının olgusal boyutta ve giriş düzeyindeki bilgi seviyesini ifade eden hatırlama ve anlama bilişsel süreç basamaklarında yoğunluk gösterdikleri söylenebilir.

Örnek vermek gerekirse;

Ek 1'de görüleceği üzere T11, Tefsir alanı kazanımlarından "Kur'an-ı Kerim'i anlama ve yorumlamadaki farklı yaklaşımları bilir" kazanımını ifade etmektedir. Bu kazanımdaki ad ifadesi "Kur'an-ı Kerim'i anlama ve yorumlamadaki farklı yaklaşımlar", fiil ifadesi ise "bilir" sözcüğüdür. Yukarıdaki tabloda yer alan T11 kazanımının kesişim

noktası, kavramsal boyutun anlama basamağıdır. Çünkü farklı yaklaşımları bilmek, bilgi parçalarının örgütlenmesi, sınıflanması, ilke ve genellemeler bilinmesini gerektirmektedir. Kazanım, bilişsel süreç açısından incelendiğinde anlama basamağı karşımıza çıkar. Revize bloom taksonomisinin orijinal formatına göre anlama basamağında yorumlama, örneklendirme, sınıflama, özetleme, sonuç çıkarma, karşılaştırma ve açıklama şeklinde alt bilgi boyutları bulunmaktadır. Buna göre “bilir” fiilinin anlama basamağında değerlendirilmesi gerekir.

İhtisas programı ders kazanımları; bilişsel süreçler açısından genellikle hatırlama, anlama ve uygulama boyutlarında yer almaktadır. Genellikle bilginin işlenmeden hafızaya alınmasını gösteren hatırlama ve anlama boyutları, bir alanın genel hatlarıyla anlaşılmasını sağlayan bilgi bütünlerini ifade etmektedir. Kazanımların bilişsel sürecin ilk aşamalarında yoğunluk göstermesi, programın hazırlanmasında dikkate alındığı söylenen “derslerin kursiyerlerin yorumlama ve problem çözme yeteneklerini geliştirecek ve öğrenme-öğretme sürecine aktif olarak katılmalarını sağlamaları” ilkeleriyle³⁶ önemli ölçüde uygun düşmemektedir. Ayrıca programın genel amaçlarında yer alan;

Tarihi ve güncel dini oluşum ve akımları değerlendirebilme,

Problemler karşısında mantıkî tutarlılığa ve eleştirel düşünebilme becerisine sahip olma,

Edindiği bilgiyi sorgulayan ve bilgilerini toplumun dini ve ahlakî sorunları ile bağlantılı olarak analiz ve sentez yoluyla güncelleştirebilme ilkelerinin, kazanımların belirlenmesinde karşılık bulamadığı söylenmelidir. Çünkü değerlendirme, eleştirel düşünme becerisine sahip olma, analiz ve sentez yapabilme durumları üst düzey öğrenmelerle gerçekleşebilecektir. Bu haliyle bakıldığında programın bakış açısı veya yetiştirmek istediği insan modeli ile kazanımların yapısı birbirleriyle bağdaşmamaktadır. Ayrıca söylenmesi gereken bir başka nokta da, kazanımların en üst düzeyde bir bilişsel süreci ifade etmesi yanında bu kazanımların öngördüğü bir öğretimin yapılabirliği konusudur. Çünkü kazanımlara göre muhteva belirlenirken muhtevanın etkili bir şekilde sunumunda da eğitim-öğretim durumları önem kazanmaktadır. Söz gelimi sunuş yoluyla gerçekleştirilen bir öğrenmedeki kazanımlar genellikle hatırlama ve anlama boyutlarında bulunurken yapılandırıcı öğrenmenin ortaya çıkacağı kazanımlar da genellikle çözümleme, değerlendirme ve oluşturma basamaklarında yer alacaktır. Dolayısıyla program öğelerinin birbirleriyle bağlantısının bulunduğu gerçeği, uygulamada da dikkate alınmalıdır. Etkili bir eğitim sürecinin ancak program öğelerinin birbirleriyle bağlantı sağlanarak gerçekleşeceği bilinmelidir.

Program kazanımları ile ilgili dile getirilmesi gereken bir başka temel nokta ise programın genelinde tutarlılığın bulunmadığıdır. Program incelendiğinde hazırlık dönemi dersleri için kazanımların ders bazlı, ihtisas dönemi Tefsir, Hadis, Fıkıh alanları için ise kazanımların bütünleşik olarak ifade edildiği, yine aynı dönemde yer alan İslâm Düşüncesi alanı derslerinin ise ders bazlı olarak ifade edildiği, alandaki önemli bir ders olan Din Hizmetleri Yönetimi için ise herhangi bir kazanımın belirlenmediği

³⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, “İhtisas Eğitim Programı (2021)”, 63.

görülmektedir. Tutarlılığı ifade eden bir başka husus ise kazanımlaramuhtevanın tam olarak yansıtılmadığı hususudur. 8 ders ve 1080 ders saati olarak yapılandırılan hazırlık programı için belirlenen kazanım sayısı 92 iken, 26 ders ve 2880 ders saati olarak planlanan ihtisas programı için ise bu sayı sadece 82 olmuştur. Bu durum ayrıca kazanımların yazımında dikkat edilmesi gereken kapsam ve sınırlılık ve binişiklik gibi ilkelere dikkat edilmediğinin göstergeleri arasında zikredilebilir.

Araştırmanın amaçlarından bir diğeri de İhtisas eğitim programı kazanımlarının kazanım yazım ve belirleme ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesidir. Program kazanımlarının incelenmesinde Büyükkaragöz ve diğerleri tarafından derlenen (ihtiyaca dayalılık, kenetlilik, tutarlılık, süreklilik, ulaşılabilirlik, davranışa dönüklük, açık-seçiklik, sınırlılık, binişik olmama, genellik, ürüne dönüklük, bitişiklik) ilkeleri dikkate alınmıştır.³⁷ Program kazanımları bu ilkeler ışığında incelendiğinde belirlenen kazanımların genel anlamda ihtiyaca yöneliklik, tutarlılık, ulaşılabilirlik, davranışa dönüklük ve bitişiklik ilkeleri açısından önemli ölçüde uygun oldukları söylenebilir.

Kazanımların ihtiyaca yönelik olması; programın nihayetinde bireyde gözlemlenmesi istenen ve beklenen istendik davranış değişikliğini ifade etmektedir. Bu da ihtisas kursiyerinin mezun olduktan sonra ilk görevinin vaizlik olduğu düşünüldüğünde kazanımların vaiz yeterliklerini karşılayabilir olması anlamına gelmektedir. Yapılan alan araştırmalarında programın, vaiz temel yeterliklerini önemli ölçüde karşılayabildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.³⁸ Bu durumu somutlaştırmak gerekirse; Vaiz yeterliklerinde; “Kur’an-ı Kerim’i usulüne uygun okur, İslâm düşünce ekollerini ana hatlarıyla açıklar, Yaşayan dünya dinlerinin temel özelliklerini açıklar, Arapça klasik metinleri çözümler”³⁹ yeterlikleri yer almaktadır. Program incelendiğinde ise bu yeterlikleri doğrudan karşılayan derslerin bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla program kazanımların önemli ölçüde ihtiyaca bağlı olarak oluşturulduğu söylenebilir.

Kazanım belirleme ilkelerinden tutarlılık ilkesi ise kazanımların birbirleri ile ilişkili ve derslerin yapısına uygun olarak belirlenebilmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda örnek verilecek olursa; “Kur’an-ı Kerim’i doğru ve usûlüne uygun olarak okur, Kıraat olgusunu tarihsel gelişim seyri içinde ana hatlarıyla tanıır, Kıraatle ilgili terimleri tanımlar, Asım Kıraati’nin temel niteliklerini kavrar, Tecvit kurallarını teorik olarak bilir ve uygular”⁴⁰ ifadeleri Kur’an-ı Kerim ders kazanımlarıdır. Doğru ve usulüne uygun olarak okuma, kıraat ile ilgili terimleri bilme, tecvit kurallarını bilme ve uygulama Kur’an-ı Kerim alanında temel niteliklerdir. Dolayısıyla bu kazanımların dersin yapısı ve diğer kazanımlarla ilişkili olduğu, buradan hareketle de tutarlılık ilkesine uygun oldukları söylenebilir. Bir kazanımda birden fazla ilke birlikte bulunabilir. Buradan hareketle bu kazanımların hem ihtiyaca yöneliklik hem de tutarlılık ilkesine uygun olarak ifade edildikleri söylenebilir.

³⁷ Karacaoğlu, *Eğitimde Program Geliştirme*, 120.

³⁸ Kurt, *Dini Yüksek İhtisas Eğitimi*; Seyid Enes Dinç, *Diyanet İşleri Başkanlığı İhtisas Eğitimi Üzerine Bir Araştırma* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

³⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri” (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 14.

⁴⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, “İhtisas Eğitim Programı (2021)”, 66.

Bununla birlikte kazanımların önemli bir bölümünde açık-seçiklik, gözlenebilirlik, basitten karmaşığa/kolaydan zora/somuttan soyuta olma, kapsam ve sınırlılık ve binişiklik ilkeleri açısından temel problemlerin bulunduğu söylenmelidir.⁴¹

Açık-seçiklik ilkesi, kazanımı okuyanların aynı şeyi anlayabilmesi, farklı anlaşılmalara mahal bırakılmaması anlamına gelmektedir. Örneğin Tefsir alanında yer alan “Tefsir geleneğinin sunduğu birikimin bugün nasıl anlamlandırılacağını ve yararlı kılınacağını kavrar”⁴² kazanımına bakıldığında bu geleneğin nasıl anlamlandırılması konusunda farklı anlaşılma durumlarının olabileceği görülmektedir. Söz gelimi geleneğin bugün modern bakış açısıyla kavranması gerekir diyenlerin olabileceği gibi postmodern veya gelenekçi bakış açısıyla kavranması gerekir diyenler de olabilecektir. Dolayısıyla bu vb. bazı kazanımlarda açık-seçiklik ilkesine uyulmamasından kaynaklı öğretim problemleri ortaya çıkabilecektir.

Kazanımların gözlenebilir olması ise davranışın ürün olarak ortaya konulabilmesi ve ölçülebilmesi anlamına gelmektedir. Bu da cümledeki yüklem (fiil) ile anlaşılmalıdır. Örneğin; “bir bölgenin fiziki yapısıyla geçim kaynaklarını anlama”, “bir bölgenin fiziki yapısıyla geçim kaynakları arasındaki ilişkiyi açıklama” kazanımları incelendiğinde ilk kazanımda beklenen davranışı gözlemleyebilmenin mümkün olmadığı görülür. Çünkü amaç, gözlenebilir bir eylem içermemektedir.⁴³ İncelenen programda gözlenebilir olmayan birçok kazanımın bulunduğu görülmektedir: İsim, fiil ve harflerin çeşitleri ve özelliklerini bilir, Mezid kalıba çevrilen fiilin kazanmış olduğu anlam farklılıklarını bilir, cümle çeşitlerini, cümlenin temel ve yardımcı öğelerini bilir, İ’lal kuralları çerçevesinde fiillerin köklerinde çekim sırasında meydana gelen değişimleri fark eder... bu örneklerden bazılarıdır.⁴⁴

Kazanımlar açısından ifade edilmesi gereken diğer bir husus da kapsam ve sınırlılık ilkesi açısından bazı problemlerin bulunduğudır. Tefsir alanı kazanımlarında yer alan “Kur’an ile hayat arasında irtibat kurar”⁴⁵ kazanımı buna örnek gösterilebilir.

İhtisas programında kazanım yazım ilkeleri açısından sıklıkla görülen olumsuzluklardan bir diğerinin ise binişiklik ilkesi ile ilgili olduğu söylenmelidir.. Kazanımın binişikliği, bir cümlede birden çok öğrenme ürününün yer alması anlamına gelmektedir.⁴⁶ İhtisas programında “bilir ve değerlendirir, açıklar ve değerlendirir, bilir ve sayar” vb. birçok binişik kazanımın olduğu görülür.

Sonuç

İhtisas eğitiminin öncelikli amacı hizmet içi eğitim kurumu olarak kursiyerlerin Arapçayı öğrenmeleri ve Temel İslâmî ilimler alanında bütüncül bir bakış açısını kazanmalarını sağlayarak onlara bu çerçevede rehberlik sunmak ve günün ihtiyaç duyduğu ilim adamlarının, vaiz, müftü ve üst düzey kadroların yetiştirilmesine imkân

⁴¹ Kurt, *Dini Yüksek İhtisas Eğitimi*, 304.

⁴² Diyanet İşleri Başkanlığı, “İhtisas Eğitim Programı (2021)”, 72.

⁴³ Ahmet Doğanay - Mediha Sarı, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Ahmet Doğanay (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2009), 54.

⁴⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, “İhtisas Eğitim Programı (2021)”, 26.

⁴⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, “İhtisas Eğitim Programı (2021)”, 72.

⁴⁶ Kurt, *Dini Yüksek İhtisas Eğitimi*, 109.

sağlamak olduğu söylenebilir. Araştırmada ihtisas programı (2021) ders kazanımları revize bloom taksonomisi açısından değerlendirilmektedir.. Taksonomik yapının oluşturulması, eğitimde belirlenecek öğretim yöntem ve tekniklerinden değerlendirme süreçlerine kadar her bir boyutta rehber rolü üstlenmektedir. Kazanımların uygun şekilde ifade edilmesi kadar kazanımın gerektirdiği eğitim süreçlerini anlama pedagojisi de o kadar önemlidir. Dolayısıyla eğitimcilerin eğitiminde “program okuryazarlığı” eğitimi oldukça önem arz etmektedir.

İhtisas programı ders kazanımları bilgi boyutları açısından çeşitlilik arz etmekle birlikte bu kazanımlar olgusal, kavramsal ve işlemsel bilgi basamaklarında yoğunluk göstermektedir. Bilişsel süreçler açısından ise kazanımlar genellikle hatırlama, anlama, uygulama ve çözümlenme basamaklarında yer almaktadır. Bazı ders/alan kazanımları açısından olumlu değerlendirmeler yapılabilirse de bu kazanımların önemli bölümünün olgusal boyutta ve giriş düzeyindeki bilgi seviyesini ifade eden hatırlama ve anlama bilişsel süreç basamaklarında yoğunluk gösterdikleri görülmektedir. Bununla birlikte hazırlık programı ders kazanımlarının ihtisas dönemi ders/alan kazanımlarına kıyasla daha üst boyutta ifade edildiği söylenmelidir.

Kazanımların alt düzey bilgi ve bilişsel boyutlarda yer alması ihtisas programı uygulama esaslarında belirtilen kursiyer tipolojisi ile önemli ölçüde çelişmektedir. Bilişsel ve üstbilişsel bilgi boyutlarının çözümlenme, değerlendirme ve oluşturma basamaklarında çok az kazanımın bulunması, kursiyerlerin sorgulama, problem çözme, karar verme ve dini bilgi üretme gibi zihinsel becerilerine katkı sağlayamayacaktır. Bununla birlikte ihtisas programında “kursiyerlerin derslere etkin ve aktif katılımı” hususu sıklıkla vurgulanmaktadır. Fakat kazanımların bilgi boyutu ve bilişsel süreçlerin ilk basamaklarında yer alması, derslere aktif katılımın önünde bir engel olarak durmaktadır. Zira beceri temelli, problem çözme odaklı ve aktif katılım süreçli bir öğretim ortamının oluşabilmesi ancak bilişsel ve üst bilişsel bilgi boyutlarıyla meydana gelebilecektir.

Kazanımlar açısından ifade edilmesi gereken başka bir durum ise programın genelinde tutarlılığın bulunmamasıdır. Programda bazı derslerin kazanımları o derse özgü olarak ifade edilmişken, bazı ders kazanımları ise üst ders alanlarıyla birlikte bütünleşik olarak ifade edilmiştir. Örneğin Fıkıh alanı dersleri bütün olarak değerlendirilmiş ve kazanımlar ortak olarak belirtilmiştir. Oysa ihtisas programında en yoğun ders saati Fıkıh alanına ayrılmıştır. Bu alanda 9 alt ders bulunmasına rağmen alan için sadece 10 kazanım belirlenmiştir. Bu haliyle bakıldığında neredeyse bir ders için tek bir kazanım belirlendiği görülmektedir. Fakat bunun yanında hazırlık döneminde toplam ders saati 40 olan Çeviri dersi için ise toplamda 12 kazanım belirlenmiştir. Görüldüğü üzere İhtisas eğitim programı ders kazanımlarının belirlenmesinde program çerçevesinde tutarlılığın bulunmadığı söylenmelidir. Ayrıca 8 ders ve 1080 ders saati olarak yapılandırılan hazırlık programı için belirlenen kazanım sayısı 92 iken, 26 ders ve 2880 ders saati olarak planlanan program için ise belirlenen kazanım sayısı sadece 82 olmuştur. Bu durum, kazanımların yazımında dikkat edilmesi gereken kapsam ve sınırlılık ve binişiklik gibi ilkelere dikkat edilmediğinin göstergeleri arasında

zikredilebilir. Dolayısıyla program genelinde kazanım yazım konusunda tutarlılık bulunmamaktadır.

Bununla birlikte çalışmada program kazanımlarının ifadesel olarak uygunluğu araştırıldığında bu kazanımlardan bazılarının açık-seçiklik, gözlenebilirlik, basitten karmaşığa/kolaydan zora/somuttan soyuta olma, kapsam ve sınırlılık ve binişiklik ilkeleri açısından uygun olmadığı, bununla birlikte kazanımların ihtiyaca dönük olma, tutarlılık, ulaşılabilirlik ve bitişiklik açısından ise önemli ölçüde uygun oldukları sonucuna varılmıştır.

Öğrenmelerin kalıcılığı, öğrenme uygulamalarının hayatın içinden üst düzey bilgi ve bilişsel süreçlere odaklanması ile mümkün olacaktır. Bundan dolayı program kazanımlarının düzeyi bireyde gözlemlenmek istenen değişim esas alınarak belirlenmeli, bunlar ifade edilirken de gerçekleşmesi mümkün olan gerçekçi kazanımlar tercih edilmelidir. Kazanımın üst düzey bilgi ve bilişsel süreci ifade etmesi tek başına yeterli değildir. Bundan dolayı programın hazırlanmasında ve uygulanmasında etkin rol oynayan paydaşların program geliştirme süreçlerine dâhil olması önemlidir. Bu sayede gerçekçi, ulaşılabilir, davranış haline getirilebilir bir öğretim mümkün olacaktır. Kazanımların düzeylerinin üst düzey öğrenmeleri ifade edecek tarzda belirlenmesi kadar bu kazanımların gerektirdiği öğrenmeyi yönetebilecek eğitimciler gereklidir. İhtisas eğitiminin klasik ağırlıklı yapısı, öğrenme süreçlerinin de klasik süreçlerle şekillenmesine yol açabilmektedir. Burada önemli olan program hazırlayıcı ve geliştiricilerin doğru programı yine doğru yöntem ve tekniklerle eğitim bilimlerine uygun şekilde hazırlamaları, bununla birlikte program uygulayıcılarının da programın hazırlanmasındaki temel fikir ve düşünce çerçevesinde bir eğitim-öğretim sürecini yürütebilmeleridir.

Bu çalışmada program kazanımları, bilişsel açıdan değerlendirilmiştir. Kazanımların duyuşsal ve psikomotor açılardan değerlendirileceği farklı çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü öğrenmede adı geçen bu boyutlar keskin çizgilerle birbirinden ayrılmayıp girift bir durumu ifade etmektedir. Literatürde özellikle DİB hizmet içi eğitimleri konu alan akademik çalışmaların oldukça az olması, bu alanda program temelli birçok çalışmayı gerektirmektedir.

Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler ifade edilebilir:

-İEP güncelleme çalışmalarında “nasıl bir mezun istiyoruz?” sorusu sorularak konu tüm paydaşlarla tartışılmalıdır.

-İhtisas eğitim görevlilerinin DİB’in programda belirttiği kazanım, muhteva, öğretim yöntem ve teknikleri ve değerlendirme süreçlerini etkili ve tüm görevlilerin ortak şekilde anlayabilmesi için “program okuryazarlığı” konusunda bilinçlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu sayede eğitimin sistematik ve bütüncül şekilde yürütülmesine katkı sağlanacaktır.

Kaynakça

Anderson, Lorin W. vd. (ed.). *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*. çev. Durmuş Ali Özçelik. Ankara: Pegem Akademi, 2010.

- Avcı, Gülşen vd. "Milli Eğitim Bakanlığı 2017 Fen Bilimleri Taslak Programının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi". *International Journal Of Eurasian Education And Culture* 2 (2017), 62-80.
- Bümen, Nilay T. "Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi". *Eğitim ve Bilim Dergisi* 31/142 (2006), 3-14. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/837/189>
- Çakmak, Fatih. "Ortaokul Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı Hedefleri Üzerine Bir Analiz". *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (2019), 116-143.
- Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 25. Basım., 2008.
- Dinç, Seyid Enes. *Diyanet İşleri Başkanlığı İhtisas Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. "Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri". Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014. <https://hukukmusavirligi.diyanet.gov.tr/Documents/Diyanet%20%C4%B0%C5%9Fleri%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Personel%20Yeterlikleri.pdf>
- Diyanet İşleri Başkanlığı. "İhtisas Eğitim Programı (2018)". Program Geliştirme Daire Başkanlığı, 2018. [https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/%C4%B0ihtisas%20E%C4%9Fitim%20Program%C4%B1%20%20\(2021%20YEN%C4%B0\).pdf](https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/%C4%B0ihtisas%20E%C4%9Fitim%20Program%C4%B1%20%20(2021%20YEN%C4%B0).pdf)
- Diyanet İşleri Başkanlığı. "İhtisas Eğitim Programı (2021)", 2021. [https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/%C4%B0ihtisas%20E%C4%9Fitim%20Program%C4%B1%20%20\(2021%20YEN%C4%B0\).pdf](https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/%C4%B0ihtisas%20E%C4%9Fitim%20Program%C4%B1%20%20(2021%20YEN%C4%B0).pdf)
- Doğanay, Ahmet - Sarı, Mediha. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. ed. Ahmet Doğanay. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 4. Basım., 2009.
- Fettuh, Kemel. "Sünnet-i Nebeviyye ve Modern Öğretim Stratejileri". çev. Şule Soyal Şenol. *Bartın Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi* 14 (2020), 419-442.
- Gökalp, Murat. *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.
- Güven, Şahin. "Günümüz Türkiye'sinde Dini İlimlerin İhya ve İnşa Mekânları Olarak Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi Programları". *Diyanet Arapça İlmi Dergi* 1 (2019), 218-241. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/daid/issue/55922/766320>
- İstanbul Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezi. "Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezinin Tarihçesi". *Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezimiz*. 01 Ocak 2016. Erişim 24 Ağustos 2022. <https://istanbulihtisas.diyanet.gov.tr/Sayfalar/ContentDetail.aspx?MenuCategory=Kuru msal1&ContentID=tanitim>
- Karacaoğlu, Ömer Cem. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2. Basım., 2020.
- Karıp, Fatih. "İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 8/3 (2019), 1929-1948. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.581301>
- Kurt, İbrahim. *Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yüksek İhtisas Eğitiminin Müftü-Vaiz Yeterlikleri Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Ralph W., Tyler. *Eğitim Programlarının ve Öğretimin Temel İlkeleri*. çev. M. Emin Rüzgar - Berna Aslan. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2014.
- Sönmez, Veysel. *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 19. Basım., 2020.
- Şeker, Hasan (ed.). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık, 4. Basım., 2017.
- Tanrıverdi, Belgin. *Yeterlik Merkezli Eğitim*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Taşpınar, Mehmet. *Modüler Öğretim Yönteminin Öğretim Yöntemleri Dersinde Öğrenci Başarısına Etkisi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 11. Basım., 2016.

Yıldız, Mehmet. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8) Öğretim Programındaki Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2021), 307-342.
<https://doi.org/doi.org/10.51553/bozifder.898308>

EK-1: İhtisas Hazırlık ve İhtisas Programı Ders Kazanımlarının Bilgi ve Bilişsel Süreç Basamakları Açısından İncelenmesine Esas Kazanım Kodlamaları

**İHTİSAS HAZIRLIK PROGRAMI
DİL BİLGİSİ**

SARF

- S.1.Arapça eğitiminde Sarf bilgisinin önemini kavrar.
 S.2.Emsile-i muhtelif ve emsile-i muttarideyi bilir.
 S.3.Sülasi mücerred, sülasi mezid, rubai mücerred ve mezid bâbları özellikleriyle birlikte tanır ve karşılaştığı sülasi fiillerin hangi bablardan geldiğini bilir.
 S.4.Verilen bir yapıyı başka bir yapıya dönüştürebilir.
 S.5.İsim, fiil ve harflerin çeşitleri ve özelliklerini bilir.
 S.6.Mazi fiili muzariye, malum fiili meçhule, lazım fiili müteaddiye çevirir.
 S.7.Mezid kalıba çevrilen fiilin kazanmış olduğu anlam farklılıklarını bilir.
 S.8.İ'lal kuralları çerçevesinde fiillerin köklerinde çekim sırasında meydana gelen değişimleri fark eder.

NAHV

- N.1.Arapça eğitiminde Nahiv bilgisinin önemini kavrar.
 N.2.Doğru ve anlamlı cümle kuruluşunda irabın önemini kavrar.
 N.3.İsim cümlesini fiil cümlesine, fiil cümlesini isim cümlesine çevirir.
 N.4.Amil, mamul ve irab konularını bilir.
 N.5.Semai ve kıyasi amiller arasındaki farkları bilir.
 N.6.Cümle çeşitlerini, cümlenin temel ve yardımcı öğelerini bilir.
 N.7.İsim ve sıfat tamlamalarını bilir.
 N.8.Efal-i hamse ve esma-i hamse'yi bilir ve irabını yapar.
 N.9.Tekil isimlerin ikil ve çoğulları ile bunların cümle içerisindeki konumlarına göre uğradığı değişimleri bilir.
 N.10.Mefullerin çeşitlerini ve kurallarını bilir.

OKUMA ANLAMA

ARAPÇA METİN OKUMALARI

- M.1.Metni düzgün bir telâffuzla okur.
 M.2.Okuduğu metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.
 M.3.Kelime hazinesini zenginleştirir.

- M.4.Okuduğu metnin ana fikrini belirler.
 M.5.Okuduğu metindeki olay, yer, zaman, şahıs ve bunlarla ilgili unsurları belirler.
 M.6.Okuduğu metne yönelik sorulara cevap verir.
 M.7.Okuduğu metindeki sebep-sonuç ilişkisini fark eder.
 M.8.Okuduklarını kendi cümleleriyle kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.
 M.9.Farklı türlerde metinler okuma becerisine sahip olur.
 M.10.Yüksek Lisans, Doktora gibi akademik çalışmaların gerektirdiği düzeyde dil becerisine sahip olur.

BELAGAT

- B.1. Belagat ilmi ile ilgili genel bir bakış açısı kazanır.
 B.2. Fesahat, belagat ve üslup kavramlarını kavrar.
 B.3. İlmü'l-meânî, ilmü'l-beyân ve ilmü'l-bedi' konularını ana hatları ile kavrar.
 B.4.Kur'an'ın i'câz ve îcâzının farkında olur.
 B.5.Kur'an'da geçen edebi sanatları ve manaya kattığı zenginliği kavrar.

KUR'AN MEALİ

- K.1.Meal tarihini ve meale duyulan ihtiyacın gerekçelerini bilir.
 K.2.Kur'an'ın üslubunu ve ana kavramlarını bilir.
 K.3.Farklı meallerin yapıma nedenlerini anlar.
 K.4.Vahyin Allah ve Peygamber tasavvurunu bilir.
 K.5.Anlama usûlü çerçevesinde Kur'an ile hayat arasında irtibat kurar.
 K.6.Ayetlerin meali verilirken hükme etkisini fark eder.
 K.7.Sûrelerin nüzul sebebi ve ana konularını kavrar.
 K.8.Sûre ve ayetleri din hizmetlerinin ilgili alanlarında etkin kullanabilme becerisi kazanır.
 K.9.Ayetler üzerinde arapça dilbilgisi uygulamalarını yapar.
 K.10.Ayetlerdeki edebi sanatları tespit ve tahlil eder.

SÖZLÜ-YAZILI ANLATIM ALANI

SÖZLÜ ANLATIM DERSİ

- S.A.1.Duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerini ifade eder.
 S.A.2.Kendisi, ailesi, ülkesi, yaşadığı çevre vb. konularda kendini ifade eder.
 S.A.3.Öğrendiği yeni kelime ve kalıp ifadeleri konuşmalarında kullanır.
 S.A.4.Dinlediği, izlediği bir materyali sözlü olarak hikaye eder.

S.A.5.Bir kişi, olay veya olguyu sözlü olarak betimler.

S.A.6.Verilen cevaplara uygun sorular, sorulara uygun cevaplar oluşturma becerisi kazanır.

S.A.7.Sınıf içerisinde gerçekleştirilen münazara, diyalog vb. eğitici etkinliklere aktif katılır.

S.A.8.Başından geçen bir olayı, gittiği bir yeri, gördüğü bir resmi, fotoğrafı veya karikatürü basit kalıplar yardımı ile ifade eder ve yorumlar.

S.A.9.Tanışma, selamlaşma, adres tarifi vb. günlük hayatta sıkça kullanılan hazırlıksız konuşmaları yapar.

S.A.10.Konuşurken Arapça dil bilgisi kurallarına uygun cümleler kurar.

S.A.11.Fıkra, masal ve hikâye anlatma becerisine sahip olur.

S.A.12.Öğrendiği atasözü ve deyimleri uygun durumlarda kullanarak konuşmasını zenginleştirir.

S.A.13.Bir konuyla ilgili kısa konuşma, mülâkât yapma, duygu ve düşüncelerini paylaşma gibi hazırlıklı konuşmalar yapar.

S.A.14.Dinlediklerini/izlediklerini karşılaştırır, ilişkilendirir, sorgular, değerlendirir.

S.A.15.Dinlenenleri/izlenenleri yorumlar, günlük hayata uyarlar.

S.A.16. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki olay, yer, zaman, şahıs ve bunlarla ilgili unsurları belirler.

S.A.17.Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu, mesajını belirler ve bunu düzgün cümlelerle ifade eder.

S.A.18.Dinlediklerini/izlediklerini kendi cümleleriyle kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.

YAZILI ANLATIM DERSİ KAZANIMLARI

Y.A.1. Arapça dil kurallarına uygun cümleler kurar.

Y.A.2.Verilen cümlelerdeki kelimelerin yerlerini değiştirerek yeni anlamlı cümleler oluşturur.

Y.A.3.Verilen örnek bir diyalog veya metnin anahtar kelimelerini kullanarak yeniden yazar.

Y.A.4.Düzensiz olarak verilen cümleleri sıraya koyabilir ve yeniden yazar.

Y.A.5.Kendisi, ailesi, ülkesi, yaşadığı çevre vb. konularda tanıtıcı yazılar yazar.

Y.A.6.Yazdığı metni doğru bir şekilde hareketler.

Y.A.7.Öğrendiği yeni kelime kalıplarını kullanarak işlenen konuyla ilgili duygu ve düşüncelerini yazılı olarak anlatır

Y.A.8.Öğrendiği yeni kelime, kalıp ifadeleri kullanarak kompozisyon, mektup, kısa hikâye, şiir gibi serbest yazma çalışmaları yapar.

Y.A.9.Karışık verilen kelimelerden düzgün ve anlamlı cümle veya paragraflar oluşturur

Y.A.10. Verilen kelimeleri cümle içerisinde kullanır.

Y.A.11.Duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerini yazarak ifade eder.

Y.A.12.Bir kişi, olay veya olguyu betimler.

Y.A.13.Yazıya konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir başlık bulur.

Y.A.14.Dinlediği/izlediği bir materyali hikâye eder.

Y.A.15.Eksik bırakılan cümleleri anlam bütünlüğüne dikkat ederek tamamlar.

Y.A.16.Verilen hikâyelerde boş bırakılan kısmı hikâyenin anlam bütünlüğü çerçevesinde tamamlar.

Y.A.17.Verilen sorulara uygun cevaplar; verilen cevaplara uygun sorular yazar.

Y.A.18. Belirli konularda diyalog metinleri yazar.

ÇEVİRİ ALANI

ÇEVİRİ

Ç.1. Çeviri işleminin mahiyetini ve niteliğini bilir.

Ç.2. Arapça zamanların cümle bağlamında önemini bilir.

Ç.3. Cümle kuruluşu tekniğini bilir.

Ç.4.İsim ve fiil cümlesi kullanım farklılıklarını kavrar.

Ç.5.İbarenin isim cümlesi veya fiil cümlesi olarak kullanılmasının manaya katkısını açıklar.

Ç.6. Basit cümleleri yan öğeler ile zenginleştirebilir.

Ç.7. Birleşik cümleleri ve aralarındaki bağı kurar.

Ç.8.Edatların ve bağlaçların cümle içerisindeki kullanımını bilir.

Ç.9.Soru ve cevap cümlelerinin çevirisinde anlam örgüsüne dikkat eder.

Ç.10.Karşılıklı konuşmaların çevirisinde zaman ve anlatım uyumuna dikkat eder.

Ç.11.Arapça'dan Türkçe'ye etkin çeviri yapma becerisine sahip olur.

Ç.12. Türkçe'den Arapça'ya etkin çeviri yapma becerisine sahip olur.

İHTİSAS EĞİTİM PROGRAMI

KUR'AN-I KERİM

K.K.1. Kur'an- ı Kerim'i doğru ve usûlüne uygun olarak okur.

K.K.2. Kıraat olgusunu tarihsel gelişim seyri içinde ana hatlarıyla tanıır.

K.K.3. Kıraatle ilgili terimleri tanımlar.

K.K.4. Asım Kıraati'nin temel niteliklerini kavrar.

K.K.5. Tecvit kurallarını teorik olarak bilir ve uygular.

K.K.6. Vakıf işaretlerini ve manaya katkısını bilir.

K.K.7. Hatalı okuyuş (lahn) çeşitlerini ve ibadetlere etkisini bilir.

K.K.8.Kur'an-ı Kerim'den belli bölümleri talim üzere ezbere okur.

K.K.9.Merasim ve özellik arz eden programlara uygun aşr-ı şerif okuma becerisi kazanır.

TEFSİR ALANI

T.1.Tefsir ilminin temel kavram ve kaynaklarını tanıır.

T.2. Tefsir ilminin tarihi gelişimini açıklar.

T.3.Tefsir kaynaklarını yapısal özellikleri ile öğrenir.

- T.4. Kur'an-ı Kerim'in anlamını bilir ve yorumlar.
 T.5. Tefsir'in Kur'an-ı Kerim'i açıklamaya yarayan bir bilim olduğunu kavrar.
 T.6.Tefsir ilmi ile diğer İslâmi ilimler ve beşeri bilimler arasında ilişki kurar.
 T.7.Farklı metotlarla yazılmış tefsir metinlerini okur ve açıklar.
 T.8. Tefsir tarihi içerisinde tefsir geleneğinin farklı yorumlar ortaya koyduğunu bilir ve değerlendirir.
 T.9.Tefsir geleneğinin sunduğu birikimin bugün nasıl anlamlandırılacağını ve yararlı kılınacağını kavrar.
 T.10.Kur'an ile hayat arasında irtibat kurar.
 T.11.Kur'an-ı Kerim'i anlama ve yorumlamadaki farklı yaklaşımları bilir ve değerlendirir.
 T.12.Günümüz tefsir problemleri hakkındaki tartışmaları bilir ve değerlendirir.
 T.13.Belirlenen ayetleri ezberler ve din hizmetlerinde etkin kullanır.

HADİS ALANI

- H.1.Hadis ilminin temel kavram ve kaynaklarını tanır.
 H.2. Hadis'in tarihi gelişimini açıklar.
 H.3. Hadis çeşitlerini özellikleriyle açıklar.
 H.4.Hadis kaynaklarını yapısal özellikleriyle öğrenir.
 H.5. Hadis kaynaklarından yararlanır.
 H.6. Klasik hadis metinlerini okur ve açıklar.
 H.7. Hadis çevirisinde yöntem sorununun farkında olur.
 H.8.Hadisleri muhtelif yorum yöntemleri uygulayarak tahlil eder.
 H.9.Hadisın diğer ilim dalları ile ilişkisini kurarak farklı yorum ve hükümlere nasıl imkân verdiğini kavrar.
 H.10.Hadisın İslâm düşüncesindeki yerini ve teşri değerini kavrar.
 H.11.Hadislerin tahlil ve tenkidine ilişkin tarihi ve güncel yaklaşımları değerlendirir.
 H.12.Güncel hadis problemlerini bilir ve değerlendirir.
 H.13.Hadisleri anlama ve yorumlamada tarihi ve güncel yaklaşımları bilir ve kullanır.

FIKİH ALANI

- F.1.Fıkıh ilminin tarihi gelişimini, Temel İslâm Bilimleri içerisindeki yerini bilir ve açıklar.
 F.2.Fıkıh mezheplerinin oluşum ve gelişim seyrini bilir.
 F.3.Fıkıhın ana konularını, bu konulara ait kavram ve terimleri bilir ve açıklar.
 F.4.Fıkıh kültürü içerisinde oluşan görüşler arasında mukayese yapabilecek bir alt yapıya sahip olur.
 F.5.Akitleri, akdin taraflarını ve yapılan akitten ortaya çıkan hükümleri açıklar.
 F.6.Klasik fıkıh metinlerini okur ve işaret edilen görüşleri açıklar.
 F.7.Genel ve özel fıkıh kaidelerini ve bunlardan

- faydalanma usullerini bilir.
 F.8.Fetva verme yöntem ve inceliklerini bilir ve uygular.
 F.9.İslâm miras hukukunu bilir ve ferâiz meselelerini çözümler.
 F.10.Bilimsel, teknik ve sosyal gelişmelerin ortaya çıkardığı bireysel ve toplumsal problemlere fıkıh metodolojisi çerçevesinde yeni çözüm önerileri üretir.

İSLÂM DÜŞÜNCESİ

ELEŞTİREL DÜŞÜNCE VE MANTIK

- E.1.Mantık ilminin temel kavramlarını ve diğer bilimlerle ilişkisini öğrenir.
 E.2.Geçerli ve sağlam delillere dayalı metinler
 E.3.oluşturabilme ve sözlü sunum yapabilmeye yeteneğini kazanır.
 E.4.Mantık hatalarını fark eder ve bunlardan sakınır.
 E.5.Eleştirel düşünme becerisine sahip olur.
 E.6.Düşünme biçimlerini öğrenir.
 E.7.Analitik düşünür ve düşüncesini sözlü ve yazılı olarak ifade eder.
 E.8.Delillerin şeklini, içeriğini, türünü ve gücünü kavrar.

AKAİD/KELAM

- A.1.Kelam ilminin temel kavram ve kaynaklarını tanır.
 A.2.Kelam ilminin tarihi gelişimini açıklar.
 A.3.İtikadi mezheplerin ortaya çıkış sebeplerini ve oluşum süreçlerini bilir.
 A.4.Kelam kaynaklarının yapısal özelliklerini tanır.
 A.5.Kelam ilminin İslâm bilimleri arasındaki yeri ve önemini kavrar.
 A.6.Akaid-Kelam kaynaklarını okur ve açıklar.
 İlahiyat bahislerini ve bunlarla ilgili güncel tartışmaları değerlendirir.
 A.7.İnsan iradesi, hürriyet ve kader bahisleri arasındaki ilişkileri değerlendirir.
 A.8.Sem'iyat konularını ve bunların delillerini bilir.
 A.9.Güncel inanç problemlerini bilir ve değerlendirir.
 A.10.Günümüz inkarcı akımlarını, iddialarını ve bunlara verilebilecek cevapları bilir.

İSLÂM MEZHEPLERİ TARİHİ

- İ.1.Mezhepler Tarihi'nin konusu, gayesi, amacı, metodu ve temel yaklaşımlarını bilir.
 İ.2.Mezhepler Tarihi ile ilgili kavramları ve bu alana dair temel kaynakları tanır.
 İ.3.Mezheplerin dinin anlaşılma biçimi olup beşeri bir karakter arz ettiğini ve din ile özdeşleştirilemeyeceğini kavrar.
 İ.4.Siyasi ve itikadi farklılaşmalar ve bu farklılaşmaların kurumsallaşma süreçlerini açıklar.
 İ.5.Mezheplerin ortaya çıkış sebepleri, tarihçeleri, temel görüşleri, başlıca kolları, yayıldığı bölgeler ve etkilerini bilir.

İSLÂM DÜŞÜNCE TARİHİ

- D.1.İslâm düşüncesinin temel özellikleri ve sorunlarını tanır.

D.2.İslâm düşüncesinin kapsamına giren disiplinleri bilir.

D.3.İslâm düşünce okullarını, gelişimini ve ortaya çıkış sebeplerini bilir.

D.4.İslâm düşüncesini şekillendiren mütefekkirleri, eserlerini ve görüşlerini bilir.

D.5.Çağdaş İslâm düşünürlerini ve temel fikirlerini bilir.

YAŞAYAN DÜNYA DİNLERİ

Y.D.1.Yahudilik kaynaklı akımların kurumsal yapılarını inanç ve sembollerini bilir.

Y.D.2.Hıristiyanlık kaynaklı akımların kurumsal yapılarını inanç ve sembollerini bilir.

Y.D.3.Misyonerlik faaliyetleri ile ilgili bilgi sahibi olur ve İslâm açısından değerlendirir.

Y.D.4.Hindistan ve Uzak Doğu kaynaklı dinlerin kurumsal yapılarını ve inanç sembollerini bilir.

Y.D.5.Günümüz yeni dini akımların kurumsal yapı ve inanç sistemlerini bilir ve değerlendirir.

TASAVVUF

T.1.Tasavvuf ilminin temel kavram ve kaynaklarını tanıır.

T.2.Tasavvuf ilminin tarihi gelişimini açıklar.

T.3.Tasavvuf kaynaklarının yapısal özelliklerini tanıır.

T.4.Tasavvuf kaynaklarını okur ve açıklar.